

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЗВАНИЧНИ ЛИСТ ОПШТИНЕ БЕОГРАДСКЕ

Год. XVI.

НЕДЕЉА 7. ЈУНА 1898.

Број 23.

ИЗЛАЗЕ НЕДЕЉНО ЈЕДАН-ПУТ

ЦЕНА:

За Србију на годину . . . . . 6 динара
на пола године . . . . . 3 „
За стране земље на годину . . . . . 9 „

ПРЕПЛАТУ ВАЉА СЛАТИ УПУТНИЦОМ НА ОПШТИНСКИ СУД
А СВЕ КОРЕСПОНДЕНЦИЈЕ НА УРЕДНИКА.

РУКОПИСИ НЕ ВРАЋАЈУ СЕ.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

РАД ОДБОРА ОПШТИНСКОГ

ВАНРЕДНИ САСТАНАК

држан 11. Марта 1898. год.

(по стенографским белешкама)

Председавао председник г. Н. Д. Стевановић, присуствовали чланови суда г.г. Бран. Ј. Рајић и Јов. Антонијевић, од одборника били: г.г. Голуб С. Јањић, Стеван Миљковић, Р. Драговић, Свет. Ј. Гвоздић, Ђ. Пантелић, Трајко Стојковић, Стеван Максимовић, М. О. Петровић, Др. Лeko, Марко С. Петронијевић, Глиша Стојановић, Милан Капетановић, Гаврило Вркић, Коста Др. Ризаић, Евг. М. Чоловић, М. Савчић, Коста Д. Главинић, Др. Лазаревић, Д. М. Борђевић, Милан Арсенијевић, Милут. Ј. Марковић, Ђ. Р. Одавић, Васа Николић, Стев. Јивковић, Коста М. Бурчић, Влад. Чоргановић, Ј. М. Јанковић, Љуб. Живковић, Ђ. Димитријевић, Дим. Гавриловић, Дамјан Стојковић, Михајло Ђ. Илић, Др. Л. Паучу, Н. И. Стаменковић, Младен Ш. Тодоровић, Д. Ђирковић, Милов. Милenkовић, Коста Ш. Михајловић, Др. Стеван Марковић, Тод. Ј. Михајловић, К. Н. Лазаревић,

Бележио секретар г. Урош Кузмановић.

Почетак у 5^{1/2} часова по подне.

Председник. — Пошто има довољан број одборника, отварам седницу.

Изволте саслушати протокол прошле седнице.

Секретар — прочита.

Председник. — Има ли ко шта да примети на прочитани протокол? (Нема). Оглашујем да је прочитани протокол примљен.

Изволте чути 2 молбе за уверења.

Секретар — прочита и одбор издаде тражена уверења.

Председник. — Сад је на реду да говори г. Милош Савчић.

Милош Савчић. — Господо, као члану комисије, која је проучила ову понуду, дужност ми је да и ја проговорим неколико речи и да изјавим, за што сам потписао извештај већине. Зајам, управо понуда Косуа и Мариновића није чист зајам у новцу, већ се зајам нуди у виду извршених радова; а поред тога траже концесиионари експлоатацију за извршене радове.

Чланови већине и мањине слажу се у томе, да се могу ови радови извесној групи уступити, која би имала да изврши те радове и да тако извршене радове општини преда на експлоатацију, али се господа из мањине не слажу у томе, да треба овим понуђачима дати и концесију за експлоатацију тих радова. Дакле мишљење већине и мањине у томе се поглавито разлиже. Ја ћу овде у неколико речи да изнесем, како смо се ми из већине сложили, и да нема места бојазни ако предамо ову експлоатацију овом друштву, јер према обвези, које оно даје општини утврђује се, да таксу за наплату, има искључиво право општина одређивати и да се даље обавезује претходно уговором утврдити максимум и минимум годишњих експлоатационих трошкова, према овоме ово није чиста експлоатација као што је имају друштва за осветљење и трамвај.

Ја мислим да нема места зебњи, да ће општина бити експлоатисана, пошто има право на одређивање такса. Ове таксе може у прво време одредити доста ниско, а према предвиђеним максималним експлоатационим трошковима, али тако да остатак прихода од извршених радова, по одбитку експлоатационих трошкова увек не додигла за исплату ондашњег ануитета и да се тај недостатак исплаћује из других општинских прихода. На тај начин би се општина истина од-

рекла неког извесног прихода, али би тиме онемогућила групи издавање либерованих акција, пошто не би било никакве зараде у виду дивиденде.

Поред осталих био би још и овај разлог зашто треба ову понуду усвојити. Ми знамо да кад би сами те установе експлоатисали, да би нас скупле стало, него ако би експлоатацију вршили људи који су то већ радили. Ја мислим да је за саме установе боље, ако их сами експлоатисамо и да тако не би требало радити, а још мање овакве радове дати људима без искуства, који нису до сада сличне радове радили — да се уче, већ треба за специјалне послове набавити стручњаке, који се искључиво тим пословима баве.

Мишљења сам дакле, да у интересу саме ствари треба уступити концесију са експлоатацијом понуђачима, за то што би могли од њих научити како ваља те установе експлоатисати. А и не треба да се стидимо што немамо за то спремно снагу, јер и друге државе, много просвећеније тога се данас не стиде, већ зову за веће радове специјалисте других народности. Најбоље нека нам послужи за пример Русија, која и данас поред своје техничке снаге зове и тражи савете и радове од других народа. А и сви ми знамо, како је Русија постала овако снажна и велика држава, и знамо да данас има све снаге на свима пољима науке, који се мере са свима јевропским капацитетима. То је за то што се Русија није стидила и није ишла оним путем којим Србија, већ је она са стране у своју земљу довела капацитете који су у земљи образовали своје људе, а нису као ми слали своје синове на страну, па су нам се отуда често враћали без икаква знања и праксе. Ја мислим да то није грех, него је скромност кад човек призна да нешто незна, то иде у прилог самој ствари, а не радити наопако па да скупље стаје и рђаво испадне. Има ваздан начина где народ један за своју народност, мора понос свој да одржи и да своје недостатке не призна, али у овом случају то није похвално нити умесно.

Из ових разлога смирном савешћу био бих за то да се овом друштву експлоатација може уступити.

Сад ћу у неколико речи да пређем на потребни материјал, приликом извршења ових радова.

Нека господа, нападајући ову концесију рекосе, да се њоме иде на то, да се сав потребни материјал за ове радове изузев: камен, песак и цигље, донесе са стране. То не стоји ево из кога разлога: Ја сам направио цео рачун за канале по системи испирања и по системи сепарационој, колико би материјала требало за једну и за другу систему, показује како не стоји да ће се цео материјал — цеви — доносити са стране. По систему Шоневом каналску мрежу 80 кил. мет. потребно је 15.000 мет. металних цеви(?) и око 65.000 мет. земљан. цеви за спровођење нечистоће из кућа у канале и око 100.000 мет. земљаних цеви за везу приватних кућа са каналима. Ако би дакле узели тај сепарациони систем онда је потребно узети још канале за кишницу.

По рачуну за те канале нашао сам, да би требало за спровођење кишнице око 5000 мет. зиданих канала, 50.000 мет. цеви за спровођење кишнице са улица и из кућа у канале. Другим речима садло излази овако: 15.000 мет. гвозде-

них цеви, земљаних цеви за канале 50.000 мет. и цеви за приватне куће 165.000 мет. Међутим потребан материјал за канализацију, по систему Спирања овај је:

Цеви око 62.000 м.

Зидани канал 68.000 м.

За приватне цеви 100.000 м.

Према овоме, не стоји као што г. М. Марковић рече, да усвајањем ове понуде, иде се на то да се цео потребан материјал донесе са стране и да ће тиме наши произвођачи бити оштећени, већ према изложеним цифрама готово све једно је за произвођаче цеви, који ће се систем усвојити пошто су потребне земљане цеви било по једном или другом систему, чак по систему сепарације потребно ће бити више.

Односно тога, ко ће имати пресудну реч при избору материјала и одакле? такође је понудом предвиђено, јер на пример општина тражи да се неки материјал употреби, који се у земљи израђује, а друштво на то не пристаје, онда у том случају има пресудну реч наш министар грађевина,

На питање неке госпoде, како ћемо да примимо овај прелиминарни уговор, кад незнамо још какви су планови, колики ће бити зајам и шта ћемо радити за ово време, док не прођу тих шест месеци?

Овака питања су оправдана у сваком другом случају, али не у овоме случају, а ево за што, за то, што да би знали какве ћемо планове имати морају се без сумње сви планови претходно израдити. За извршење истих, потребно је доста времена и рада и материјалне жртве, која може изнети до 50.000 дин. Па питам ко би се нашао да Општини подноси зајам са већ израђеним плановима, док не буде сигуран, да ће Општина његову понуду у обзир и решење узети, док не буде бар колико толико од стране општине осигуран да може на основу тога израду планова и предрачуна отпочети и извршити.

Кад би ми овај прелиминарни уговор примили, добила би група гаранцију да може новац око израде планова утрошити. Какви ће ти планови бити и шта ће сва предузећа коштати, то би имали да видимо, тек пошто би нам г.г. Косу и Мариновић планове и предрачун као и нацрт уговора поднели и о чему ми тек имамо говорити и решавати.

Да ли ће група бити солидна у ценама и то је рад кога би имали тек пошто нам се предрачуни поднесу ценити, за мене је пак јасно, а и не би могао другачије замислити него да ће цене бити солидне, јер ако понуђачи буду у ценама претерани и на захтев општине не буду их мањини, без сваке суње у том случају би се општина и понуђачи размимоишли и преговори би се морали прекинути. У оваком случају би група изгубила материјалне жртве око израде планова, предрачуна и нацрта уговора, а Општина би изгубила време од 6 месеци.

Да би дакле група имала ма какву сигурност да може трошити, то мислим да би требало у начелу, а по извештају већине примити овај прелиминарни уговор за време трајања 6 месеци од дана пријема.

Општина је изгубила до данас неколико пута по толико дана колико се овом понудом тражи, па мислим да може још и то жртвовати, јер у противном случају, ако се ова ствар не сврши тврдим, да ће узалуд проћи безбројно више.

Величина зајма понудом није одређена, нити је по овој понуди то могуће. Понудом се за сада предвиђа до осам милијуна, а кад се сви радови сврше, онда ће се цифра зајма одредити.

Осим тога, неки су критикујући овај предиминарни уговор, дотакли се и тога питања: како издавање на овај начин извршење ових радова, нема никакве гаранције, да ће ти радови бити солидни. На то имам да одговорим, да извршење ових општинских радова, може бити просто погодбом као год између два трговца. Извршење ових радова може бити или путем конкурса или установљењем изборног суда, или простом погодбом или као што то на послетку бива извршење у режији.

Ако ми господо, не верујемо ни једном од ових 4 начина, онда Општина не сме ништа ни почињати. Осим тога, каже се да може овде бити и злоупотребе. Па злоупотребе може бити и код општине да је извршење ових радова и путем конкурса, или ма којим од ових 4 начина. Вама је свима познато како се дешавају злоупотребе и при конкурсима за мање радове, а за веће радове могу бити још и веће. Критикујући овај начин уступања ових радова, неки од господи тврде да је по Општини боље, ако се ти радови конкурсе изврше, а не слободном погодбом. На ово имам одсудно да одговорим да специјално за овај случај може испасти много опасније по општине интересе издавањем ових рад. конкур., него слободном погодбом или изборним судом, а ево зашто, што за сада у Србији немамо конкурента, који оволике радове могу предузимати и да ће у том случају прећи по свој прилици конкуренти са стране за лицитацију и да није немогуће да се неће конкуренти прелицитације да споразуму између себе и тиме општини штету нанети. У том случају била би једна форма, јер неби била утакмица, Дакле као што се види, да и овај начин није сигурнији него да може чак бити и опаснији.

По понуди, ми би се са понуђачима имали цогањати, па ако се не погодимо, онда би тек имао да нам изборни суд пресуди. Оно је и овај начин опасан, али ако нећемо и не смемо никоме веровати и ако нема никога, на кога би се могли ослонити, за издавање ових радова онда немамо никакву гаранцију, па ма који начин уступања радова изабрали и ако на послетку тако мислимо и толико далеко идемо, то ће најбоље бити да ништа не почињемо, нити што радимо.

Саг бих имао да кажем неколико речи и о системству канализације вароши Београда. Свакоме овде изгледа, да је канализација вароши Београда врло проста ствар; али то у ствари не стоји. На против, канализација Београда је врло тешка ствар, за то што се на подножју савске и дунавске косине налазе равнице, које у исто време треба канализовати, а у толико још више долази ово отежање, што је стављен захтев да се сва ова нечистоћа са савског краја не пушта у Саву него у Дунав испод Карабурме. Морам да признам, да бавећи се студирањем техничких наука а после тога у пракси на страни, нисам се специјално бавио израдом канала за вароши; али кад год сам путовао у поједине вароши, ја сам увек разгледао и тамошње системе канализације. И у толико, колико сам учио, видио и радио, могу о томе говорити као и остала господа, пошто код нас на пољу те гране немамо ни једног нашег човека, који је специјално те радове радио, да би могао његов ауторитет у томе питању од преусудног значаја бити.

Кад сам слушао технику у Немачкој, онда је био усвојен готово само систем спирања, а сви други системи није могли просперирати. И према томе није ни чудновато, што је комисија која је 1890. год. поднела свој извештај о канализацији Београда, предложила тај систем. Али господо, од оног доба до сада, прошло је већ више од седам година, и кад је ова понуда везана Шонеовим системом поднесена, ја сам се бавио прибирањем података о овоме систему и дошао сам до са свим другог убеђења. Ја сам дошао до другог убеђења не за то, што сам га читајући добио, него што ми је то рачун показао.

По оном систему спирања, који је комисија предложила за варош Београд, коштала би канализација minimum 6,400.000 динара за 80 километара дужине. Међутим по систему Шонеовом, коштала би 3,600.000 дин. такође 80 километара дужине. Горњој суми кад додамо још 1,400.000 динара за канале за кишницу, онда би цела таква инсталација, сепаратног система,

коштала 5,000.000 динара. Дакле јевтиније од система сепарације за 1,500.000 дин. Па и то није све. По систему спирања требала би да се набави једна јака машина, која би имала да пумпа нечисту воду из доњег колектера у горњи а одатле у Дунав приликом велике воде. Јачина те машине треба да има око 280 коњ. снага. Међутим, машина за Шонеов систем, имала би да буде јака 25—30 коњских снага. Дакле као што се види, не само да је извршење ових радова код новог система много јевтиније, него и снага машине много мања, него што је код система спирања.

Поред тога, што је сама канализација и потребна машина јевтинија код предложеног система, јевтинији су још и експлоатациони трошкови код Шонеовог система, него код система спирања. Кад се томе дода још и то, да је за систем спирања потребна већа количина воде за испирање канала, — коју воду би морали узети из водовода или поручити пумпу и поставити за црпљење дунавске воде, онда је лако увидети, да Шонеов систем, од последњег има бољу страну.

Да би могао експлоатационе трошкове једнога система упоредити са другим, то сам израчунао и нашао, да ће експлоатациони трошкови за систем Шонеов — сепаратни систем коштати годишње до 18.000 дин. за коју суму могу гарантовати; а да ће пак за систем спирања експлоатациони трошкови изнети за једну годину 45.000 дин. Према овоме разлика није тако мала нити безначајна. Што другим речима значи да је овај систем за варош Београд са техничкога и са финансијског гледишта повољнији.

Сад да видимо како поједини системи стоје наспрам хигијенских захтева и да ли један систем има већу превагу него други. Г. Стаменковић је јуче у своме говору споменуо: да је систем спирања тако мало потпуно изведен у немачким варошима, наводећи како је г. Гергнер сам казао, да је то с тога што су хигијенски захтеви сувише велики. То значи, да за такво канализације треба утрошити много новаца, ако се хоће да имамо потпуно канализације вароши те да одговара свима хигијенским условима. Као што се види, да се модерно канализације Београди да канализација одговара циљу зашта се изводи, треба утрошити доста новаца ако се оће по систему спирања извести.

Међутим, господо, код овог Шонеовог система или по систему сепарације, хигијенски захтеви потпуно задовољени, а и са техничке стране овај је систем канализације врло упрошћен, а и при извршењу врло подесан, пошто неће бити толики теренски тешкоћа.

Према овоме, моје је мишљење да Београд не би требало канализовати чисто по једном систему, већ комбиновати и то: савску и дунавску косину Београда канализовати по систему спирања, а савску и дунавску равницу — дакле просторе које вода плави и највиша вода успорава канализовати по систему сепарације, тиме би се трошкови око извршења и експлоатације могли свести на минимум, а међутим и захтев хигијенски би био потпуно задовољен.

Господо, о појединим тачкама ове понуде говорила су доста господа, који су потписали извештај већине а говорили су по неки од оних, који су потписали извештај мањине. Ја не бих имао томе ништа друго да кажем него да додамо ово, Ако се ова ствар буде још дуже повлачила, ми тиме осујећавамо неможда за извесно време него за цело за навек решење тих радова. Кад смо вам предложили да примите ову понуду, ми нисмо казали, да је ово најбоље, што се може добити, већ пропорукујемо је, зато што се данас боље не може добити.

Ја још једном, на завршетку свога говора напомињем: ако се оће да приступи раду, онда треба да се ова понуда усвоји; а ако нећемо да рад отпочнемо, онда је можемо одбацити.

Коста Главинић. — Као члан комисијске мањине и ја сам потписао извештај, у коме су у главном изнети они разлози, који су руководили мањину да буде противна оваквој понуди и да предложи одбору, да је одбаци. Разлози, који су тамо изнесени, поткрепљени су у јучерањој седници од стране г.г. Милутина Марковића, Љубе Живковића и Николе Стаменковића. Према томе изгледа излишно да и ја понављам оно што су они рекли. Али ја ипак сматрам за дужност, да у главном и овом приликом изнесем разлоге који су ме руководили, да овакво мишљење о овој понуди искажем, а уједно и да

одговорим на неке примедбе, које су приликом говора у прошлој и претпрошлој седници пале у корист понуде и да кажем шта ја о томе мислим. Али пре но што бих то учинио, находим за потребно да вам напоменем: да сам ја мање или више било као одборник, било као неодборник, суделовао у радovima на модернизацију Београда од пре 12 година. Први пут сам имао срећу да суделујем на тим пословима 1886. г. кад ме је тадањи општ. одбор као неодборника изабрао за члана у једној комисији састављеној од 15 чланова са задатком, да проучи понуде, које су стигле општини те године за извршење великих општинских радова. То је било ако се не варам за време председника г. Светомира Николајевића. Та велика комисија у којој су били виђени чланови одбора, виђени грађани и стручњаци, имала је да проучи неколико понуда међу којима је била и чувена понуда Мале-а из Париза. И после дугог размишљања та је комисија донела мислим једногласну одлуку: да се ни једна понуда не може примити, већ да се све одбаце.

Тадања Мале-ова понуда била је врло слична овој данашњој, јер је и он тражио, да нам сагради и водовод и осветљење и кеј и канале, и све то да експлоатише. И тадања комисија била је мишљења: да се то не може усвојити, па макар Београд још дуго на извршење тих радова морао чекати.

Ја сам и онда са осталима био за то: да у овакве послове на овакав начин Општина београдска не треба никако да улази. Са свим је природно, да ја и данас тако исто мислим, јер разлози који су ме у оној одлуци онда руководили, ти исти разлози руководе ме и данас приликом решавања о овој понуди. Ја не одступа од својих уверења без јаких разлога. Ово што сам вам напоменуо, допуштам свакоме да тумачи како хоће, али тиме сам хтео да кажем: да су мени добро познате све фазе, кроз које је ово питање до сада пролазило и да сам потпуно свестан одговорности, коју на себе узимам, кад сам се решио да са мањином комисијском саветујем одбору да не прими ову понуду, него да причекамо другу бољу. После овога, што сам овде напоменуо — а ја вас молим да ми то не замерите — прећи ћу нарочито на извесне тачке из говора госпode из већине, који су јуче и прекјуче говорили.

Г. Капетановић, говорећи као члан већине, хвалећи понуду и чинећи јој извесне замерке и тражећи још концесија од концесционара пре но што се дефинитивно реши усвајање ове понуде, рекао је између осталог, да што се тиче финансијског дела понуде, неће се у то упуштати него ће да се ослони, на стручна мишљења г. Вујића и г. Величковића, који ову понуду с те стране препоручују. Ако сам добро разумео г. Капетановића, он је овако рекао као што сам напоменуо. Па како сваки човек гледа на сваку ствар на свој начин, онда је са свим природно што ја и на овај део понуде дружије гледам и што се не слажем с г. Капетановићем.

Ја изјављујем и на овоме месту, да уважавам и ценим г. Вујића и г. Величковића и да поштујем њихов стручни ауторитет. Али, у мојој природи лебди, да ни најситније ствари не примам *есмурејки*, да сваку и најмању ствар претходно добро проучим, па тек пошто је и сам добро проценим, решавам се, хоћу ли је препоручити да се прими или не.

А кад је питање: хоће ли се београдска општина, хоће ли се престоница Краљевине Србије да стави под туторство странаца више од 50 год., онда морам мало више да водим рачуна о ономе што треба да рекнем и да решим овде. Да ова концесија неће трајати само 50 већ 53 до 54 године најмање, тврди вам чл. 4. прелим. конвенције који гласи: (чита):

„У размену за право, које београдска општина добија да се годишњим исплатама одужи она признаје г.г. Н. В. Леону Косу и В. Ј. Мариновићу искључиво право да експлоатишу, од потписа дефинитивног уговора па за 50 година, рачунајући од дана кад се сви радови сврше, сва предузећа о којима је реч у првоме члану“.

Господо, овим чланом признаје се искључиво право експлоатације од дана потписа дефинитивног уговора, и од тога дана г.г. Косу и Мариновић експлоатираће водовод који је већ готов и који има своје приходе, дакле за експлоатацију водовода рок је најмање 53 год. јер су они дужни да у року од 3 године сврше све послове. Један део канала, биће већ прве године и

на сваки начин, тај ће се део канала одмах везати с кућама, не чекајући довршетак целе канализације, те ће према томе концесионари експлоатисати и канале делимично, за више од 50 година.

Да ће заиста овако бити, може вам послужити за доказ то, што се и у другим варошима канали поступно предају употреби — чим један део буде готов.

По својој навици да се о свакој ствари добро обавестим, пре но што дам своју оцену о тој, ја сам покушао да се обавестим о стварноме интересу на зајам, а према ануитету означеном у чл. 2. прем. конвенције. У понуди је речено само да је ануитет 6.30%, а међу тим захтева се исплата дуга у року од 50 год. без ближе одредбе о томе: хоће ли се ануитет плаћати полугодишње или на крају сваке године, у годишњим ратама. Г. Величкивић, као експерт, објаснио је: да се ануитет има плаћати на крају сваког полгођа; дакле то значи да се плаћа на 100 рокова. То мења каматну стопу а донекле — ако се она утврди — и ануитет. Г. Вујић вели у свом извештају, да ефективној цени од 9.30% одговара камата од 5.75% и 0.55% амортизације, а све то да одговара емисиономе курсу од 92.35%. Г. Величкивић, пак, у свом извештају вели да ануитету 6.30% за зајам који се има отплатити у полугодишњим ратама у року од 50 год. одговора камата 5% и курсе 92.36%, а зајму ал пари одговара каматна стопа од 5 1/2%. Г. Величкивић у свом извештају, удара гласом на то, да је ово резултат чистог рачуна, који се не да ничим побити.

Господо, из горњега можете лако видети, да се г. Вујић и Величкивић не слажу, управо да се њихови резултати не слажу. Јер док г. Вујић наводи да је по овој понуди емисиони курс 92.35% са годишњом каматом 5.75%, докле г. Величкивић наводи да је емисиони курс 92.36%, са годишњом каматом од 5%. Кад, господо, израчунате колико то износи годишње, видећете да та разлика у камати износи годишње преко 60.000 дина. а то није мала сума.

Да би се о овој ствари колико толико обавестили, мој друг г. Стаменковић и ја, гледали смо да нађемо у признатим делима која се баве овим питањима, мало обавештења, и ми смо се обратили на г. з. Шницерове таблице, које је израдио Шницер, професор бечке политехнике, и професор рачунице на трговачком институту у Бечу.

— Извините што вас и тиме морим, али ја мислим да је потребно, да се, колико је могућно обавестимо те да нам та ствар буде што јаснија. По резултатима на страни 329 тих таблица, излази ово: ако је годишња камата 5.50%, и ако се ануитет плаћа на крају сваке године, онда за 50 година треба плаћати на име ануитета 5.89%, а не 6.30%. А ако би се на крају сваке године на име ануитета плаћало по 6.30%, онда је рок исплате зајма између 38-е и 39-те год. а не тек после 50 година.

Дакле, разлика је у овоме случају за 14 год. Ако је овај наш рачун погрешан, ја бих молио господу која се разуму боље него ми у овим стварима, да нам ту разлику растумаче, па ако смо негде погрешили, ја ћу с драге воље признати да смо погрешили. Да пак ми имамо да плаћамо 9.30% на ефективно утрошени новац, то се види из чл. 2. овог прелиминарног уговора.

Међутим г. Мариновић, у једном писму, које је 17 пр. мца упутио уредништву Трговинског Гласника, тврди, да ануитету од 6.30% годишње не одговара каматна стопа од 5.75%, као што је рокао г. Вујић, него 5.50%. и ту је разлика само 0.25%.

Ја, господо, нећу и не могу да се упуштам у блиску оцену осталог финансијског дела ове понуде, али, како су ми поменуле разлике у израчунатој каматној стопи, пале у очи, сматрао сам за потребно да их и вама предложим и покажем, да се у овим својим резултатима не слажу ни г. стручни експерти. У осталом г. Љуба Живковић изнео је јуче у своме говору, све што се могло изнети против финансијског дела. Ја само морам рећи још и то: да што год сам више читао ову понуду све сам је више налазио заплетенију. Чини ми се, да скоро сваки њен члан мора још и нарочитим актом да се објашњава.

Међу тим г. Мариновић, кад је био у последњој седници комисије, и кад смо га питали може ли поустити још штогод од ове понуде, он је изречно одговорио: *ово нишћ сам сад поднео, или*

примише или одбацише, а више не могу да мењам и попуштам. Међу тим, г. Капетановић у предпрошлој седници, казао је да г. Мариновић пристаје још и на то, и на то. Ја молим господу, која су била с нама у последњој седници у комисији, да кажу: да ли је г. Мариновић рекао, да је ово последња понуда, од које он неће ништа више понуштати, него да је примимо или одбацимо овакву, каква је.

Сад, после овога, дозволите ми, господо, да проговорим још коју реч о самој системи канализације, јер је она саставни и нераздвојни део саме понуде.

За мене су, господо, три тачке важне у овој понуди.

Прва је, да предузимач, односно ови понуђачи, траже да они изврше све ове радове, и да нам предаду те готове радове, у место новца.

Друга је тачка, да мора да буде Шонова система канализације, јер је он и саму ову понуду везао изриком за ту систему.

Трећа је тачка: о експлоатацији. И нама г. Мариновић каже: „Ако не примате ове три тачке, ја не могу с вама да преговарам“. И кад је он ставио такав ултиматум. наравна ствар, да ми из мањине нисмо могли да пристанемо на такве услове, макар Београд не добио још за коју годину ове радове, а да је и нама стало, да се у Београду што пре отпочну ови радови, мислим да то не треба доказивати. И ми сви, господо, имамо ситне деце, па у интересу њиховог здравља и ми желимо да се што пре отпочну ови радови, те да престану једном ове несрећне болести; али, поред свега тога, нисмо могли никако да пристанемо на овакве услове. Ја сад не могу и нећу много да се бавим око тога система Шоновог јер је мислим, јуче довољно објашњено да се ми не смемо везати само за ту систему, а у осталом слажући се са г. Стаменковићем, наводим и ја да није у одбору погодна места за детаљну оцену системе канализације. Али ја ипак морам да проговорим још коју о томе поводом неких примедба, које су овде пале. На првом месту, прича се: како се ништа не ради и ако се продужи овако и даље, како нећемо имати никад ништа. Међу тим, господо, и г. Пацу је ономад истакао како се на овом питању тек од неколико година озбиљно ради, а сем тога то питање не може ни да реши само у Одбору Општине Београдске већ оно треба да прође кроз неколико инстанција док се не реши. Шта би по томе питању требало урадити види се најбоље из извештаја једног кога је 1894. године поднео суду беог. општине г. Тоша Селесковић тадањи Управник Грађев. одељења беогр. општ. У томе извештају он је рекао: да су општи планови и предрачуни за кеј и канализацију већ израђени; дакле, дефинитиван пројекат већ је био готов, и сад се само чекало да се још извесни претходни послови сврше, па да се приступи изради детаљних планова. Тај свој извештај г. Селесковић је завршио овако:

„У смислу горњега извештаја част ми је предложити господину председнику.

1) да изволи у одбору усвојити овај дефинитивни пројекат канализације и наредити да се пошље на одобрење саветима: Грађевинском и Санитарском.

2) да одмах, чим се добије одобрење тих инстанција, грађевинско одељење образује нарочити технички одсек за канализацију и за тим, да се распише конкуренце за израду канализације у мрежи постојеће вароши јер ће дотле бити готови и сви предрачуни за ту канализацију“.

Господо, кад се решава овако важно питање као што је: који систем канализације треба да усвојимо, онда ја мислим, да то питање не треба да се решава овде, у Одбору Општинском, где седе само 4—5 техничара и 2—3 лекара, већ има нарочитих тела, која су надлежна за расправљање тога питања, а Одбор Општинеки има само да санкционише решења, која буду донела та тела. Тако се ради, господо, у целом свету. За пример да вам наведем, да је године 1889. Белгиско Друштво за неговање здравља, изаслало своја два члана у Енглеску — у домовину Шонову, да тамо испитају Шонову систему И та двојица стручњака, у своме опширном реферату, препоручили су канализацију по систему спирања као једини савршени начин канализације.

Да канализацију по системи Шоновој није најбоље навешћу вам још један пример. Године 1891. софијска Општина расписала је стечај за израду планова за канализацију Софије и одредила је била три награде за најбоље израђене

планове, чија је сума износила 25.000 динара. Том приликом Софијска Општина добила је 25 пројеката и то не само од својих инжењера, него и од признатих светских стручњака. И од тих 25 поднесених пројеката, било је 23 по системи спирања, а свега су два била по Шоновој системи. Од тих 25 пројеката, Софијска Општина изабрала је 8 најбољих и према њима ће се изградити дефинитивни пројекат за канализацију Софије. Швајцарска варош Луцерн намерава као и ми да изврши своју канализацију, па је баш ово дана изаслала у Енглеску нарочите изасланике, да проуче Шонову систему и њену употребљивост за Луцерн.

Као што видите, господо, нико не решава овако важне ствари као ми. Дошао нам један понуђач, са својом понудом, коју везује за Шонову систему канализације. И ми на то одмах пристајемо и кажемо: Добро, нека буде и по Шоновој системи. А чим се повикало на Шонову систему, ми онда опет кажемо: Нећемо Шонову систему, него нека буде само у једном делу Шонова система, а у другом делу испирања.

Међу тим, господо, имам да учиним овде и једну напомену, а та је да се не треба бојати, да ћемо лутати и одуговлачити извршење тих послова, ако не примимо ову овакву понуду, јер је боље мало причекати, него се затрчати и решити не пречишћену ствар. Вама је г. Љуба Живковић изнео, како је у опште текла ова ствар а на име, како је одбор прво донео одлуку да се приступи извршењу ових радова, па за тим, како је збор одобрио да се Општина може задужити са 10.000.000 за те радове и како је то решење збора одобрила и влада; како је донесен закон о трошарини; и на послетку како је ова и установљена. и т.д.

Настаните ви сад, господо, да се приходи трошарински тачно прибирају, и троше само на оно, на шта су одређени и да се пође правим путем ка извршавању великих општинских радова, па ће Општина врло лако моћи да добије довољан зајам и све послове корисно посвршава.

Господо, ја сам, можда мало и опширнији у своме говору; али то сама ствар захтева. Хтео сам овом приликом да вам обратим пажњу на то, како се код нас према моменталном расположењу врло круине ствари хоће брзо да реше, и онда је природно, што хоћу да изнесем што више разлога противу таквога рада.

Ради тога, ја ћу вам изнети још неке мере о штетности таквога решавања и о томе, како код нас има погрешних мишљења о сличним пословима.

Пре извесног низа година, морала се је порушити црква дорћолска, и онда је у одбору донето решење, да се од онога дана, од кад је црква порушена ставља у буџет сума од 5.000 динара, за образовање фонда за подизање цркве, и да се нова црква подигне на општ. плану код бив. „Сака чесме“. Овакво решење одобрила је и усвојила и надлежна црквена власт. Но од једном, после неколико година, покренуто је понова питање о подизању цркве и суд у име одбора за 48 сати нађе да цркву треба одмах подићи и то на плану *Гишином* у Душановој улици за који је такође одмах нађено да је подеснији него онај раније одређени код „Сака чесме“.

За неколико дана направљен је план за ту цркву, земљиште је откупљено и зидање отпочето, те је за кратко време страћено око 160.000 дина. за плац и темеље те цркве, а ни данас се не зна, могу ли се ти темељи употребити за цркву. Да се је пак радило мало спорије, или онако како је требало радити и како је раније било решено, та би црква већ била подигнута и досад би већ и пропевала у славу Бога и на част онима, који су је подигли; а овако шта имамо? имамо сахрањених око 160.000 динара! Даље, ја сам и као одборник и као неодборник, морао често да слушам замерке од интелигентних грађана београдских: што сте направили водовод па нас вода удави? Што нисте прво направили велике канале за нечистоћу, па кроз њих спровели и водоводне цеви и жице за електрично осветљење, телеграф, телефон итд.

Онда су интелигентни грађани београдски хтели да имају канале а la Paris, а данас пошто по то хоће Шонову систему, само да буде што јевтиније.

У јавност се и раније често говорило, како ми нисмо за велике послове, како не умемо да рукујемо већим установама, како то странци раде боље, а и поводом ове понуде било је сличних говора у штампа, па и у одбору приликом

дебате прошла два дана. Да то није истина и да су такви прекори неумесни, навешћу вам један пример: Један страни стручњак направио нам је пројекат за водовод и с њиме је било погођено, да врши надзор при извршењу и да по свршеном раду 6 месеци руководи експлоатацијом водовода, те да за то време упути наше људе како треба ту нову установу експлоатирати. Осим тога, била је одређена једна надзорна комисија од наших стручњака, која је контролисала извршење водовода и посао је овај после извесног времена свршен, доведена је вода у варош. Али после неког времена диже се грађа и у јавности и иначе: „отровали сте нас, довели сте сав Макиш да га ми пијемо“. Српски стручњаци пишу и обавештавају грађане да је вода добра, а ја неће они да чују, каква добра вода, отров је то; ето дифтерије, шарлаха, ви нас водите у пропаст!! Ви знате како се викало и говорило против водовода и шта је све томе противно доказивано. На крају крајева рекосмо: дај да доведемо једног страног стручњака да он реши то питање. Приликом решавања о томе, ја сам рекао: да ми мирне савести очекујемо суд тога стручњака, али да сам тврдо уверен и у то: да ако он каже, да је вода добра и ако добро мишљење о водоводу да, да ће многи грађани и противници водовода рећи: није он правилно мишљење дао.

И шта је било? Кад је Др. Гертнер почео воду да испитује и кад је дао добро мишљење о нашој води, одмах се у извесним листовима казало: они облећу око њега само да да мишљење како они хоће — да је вода добра. А кад је проф. Гертнер као ауторитет доказао, да је немогуће да макишка вода уђе у бунаре водовода и кад је слојевима земљишта кроз које бунари пролазе потврдио те своје доказе, онда је ствар за неко време легла.

Дакле, српским стручњацима се не верује, они не знају те ствари и морао је да дође г. Гертнер, да докаже оно исто, што су и наши стручњаци доказивали.

Да ли је пак такав поступањак оправдан и уместан, остављам вама да цените.

Г. Капетановић, да би ваљада доказао, да Срби не умеју да рукују ни водоводом, рекао је у своме говору: како смо пре неки дан хтели да останемо без воде поред свих српских техничара, додавши томе још: „ето ти српске експлоатације“.

Сваких скоро 10—15 дана, остаје по неки крај вароши без електричног осветљења или по 2 сата морамо чекати на електрични трамвај због прекида струје итд. А ту установу експлоатацију странци; па што их нико не натера да врше тачно свој посао?

Осветљење и трамвај експлоатишу странци а не Срби, и са њима је закључен уговор, па толике парнице има она са њима и код очигледних наших права не можемо да их натерамо, да се тачно држе уговора, а како ли ћемо тек излазити на крај са оваквим једним концесионаром, као што су г.г. Косу и Мариновић, којима хоћете да уступите у експлоатацију за 50 година овакве важне установе?

Кад је решавано питање о томе, какву ћемо воду да употребимо за нови водовод, онда је то питање, озбиљно и свестрано проучавано. (Чује се: шта ће вам сад водовод?)

То је у вези једно с другим и ја хоћу ово овде да вам напоменем ради доказа, да су српски стручњаци тада и озбиљно и савесно вршили поверени им задатак, да га нису на памет решавали и да ће и у будуће тако радити, кад год буду позвани, да о коме питању свој суд даду.

И пре довршетка водовода, а нарочито пошто је овај довршен, причало се: како за Београд треба довести изворску воду.

Ми смо знали да је изворска вода боља од подземне, али ми нисмо могли ићи на 100 килом. да доведемо изворску воду. Пошто је нови водовод довршен, један од ранијих одбора био је решио, да се истражује изворска вода за Београд и одређена је била нарочита комисија за тај посао и она је тек на поновни захтев суда, после скоро године дана, поднела непотпуно извештај о своме раду у коме је изнела, како би само довођење воде у Београд стало најмање до 9—10,000,000 дин. а цео данашњи водовод са

спајањем кућа стао нас је 2½ милиона динара.

Из ових примера види се, да је у опште лакше свршене послове критиковати него на њима збиљски радити и да не стоји: да су Срби неспособни за такве послове. Најлакше је, пак, неверовати својим стручњацима, па звати странце за сваки посао.

Међу тим, ништа нам не смета да и за извршење ових послова позовемо странце, али да ми останемо господари а не они. Понудите само странцима 15.000 дин. плате годишње на да видите неће ли доћи.

Нећу још много да вас мучим. Ја верујем г. Мариновићу као стручном и часном човеку, као Србину и Београђанину по рођењу, али није овде питање о г. Мариновићу, него је питање: хоће ли Општина београдска својевољно да се стави под туторство странаца за 50 година? — И пре но што завршим, допустите ми, да вам изнесем неке податке и о томе, какво је мишљење о оваквим питањима страних људи, који су таква питања пре вас решавали. Г. Др. Владан Ђорђевић, садањи председник владе, кад је ступио на председничку столицу београдске општине, може се рећи био је један од првих који су отпочели озбиљнији рад на овим пословима и желећи да Београд реформише, обратио се је за савет о томе на извесне своје познанике и капацитете на страни, а између осталих и на г. фон Винтера, председника општине у Данцигу. И ево шта је он Др. Владану тада одговорио, тај његов одговор налази се на страни 35 под тач. 3. извештаја г. Др. Владана Ђорђевића. (Чита):

„Што се тиче извршења пројекта то ја полазим с гледишта, којег треба да се држи свака разумна општинска умрава, а то је, да она у сваком случају остане госа својих јавних установа и свију својих улица. И у Прајској и у Немачкој давале су испрва концесије за водовод, али су сви ти уговори са тешким жртвама општинским раскинути. Ја никад не бих прислао на то, да установа јавнога здравља, од којих зависи срећа и надаћа варошког становништва, уступим предузимачу у концесију, на против свагда би претпоставио да градим општински зајам, па да предузимачима плаћам готовим новцем“.

Али, Др. Владан Ђорђевић није се задовољио само са извештајем, који је добио од г. фон Винтера, него се обрати Др-у Маркусу у Франкфурту на Мајни, и он пише Др-у Владану у свом писму од 11. септембра 1884 г. ово:

„Не чудим се што већ имате понуда. Али да ли су оне за примање, то је друга ствар. Од првога тренутка, интерес свакога концесионара или генералног предузимача дијаметрално је противан интересима општине. Свако концесионарско друштво имало би, баш и кад би се то и уговором искључило фактички монопол, јер би му се конкуренција тек много доцније и под отежаним околностима могла створити и становништво би најзад морало да плаћа штету. Ја сам уверен да ће варош Београд, ако сама потражи зајам, доћи далеко јевтиније до потребних сума, него ако их добије преко предузимача. Нарочито што се тиче воде, тога првог услова за живот једне вароши, ја држим да је никада, никоме и ни пошто не треба дати у монопол или концесију.“

„Ми смо у Франкфурту били дали воду у концесију, па смо морали да је од друштва општине са грдним жртвама. И друге вароши раде то исто. Које су успеле да раскину уговор морале су сеп огромне суме за откуп, да плаћају још једном високе дивиденде. Где општински приходи нису били у стању да откупе воду, морали су сами грађани да се драговољно порежу само да курталишу варош беде.“

С тога је моје меродавно мишљење да варош треба свагда те установе да гради о своје ширинку и да их сама администрира“.

Ово као што видите ово не говори члан комисије мањине, ово не говори Београђанин, ово говори Др. Маркус из Франкфурта човек уважен и искусан у тим пословима,

Да би се уверили, како не мора бити све оно добро и корисно за Београд, општину што јој странци препоручују, било би добро да прочитате стручно мишљење г. А. Рихтера бив. директора наших железница, које је дао г. Др. Владану 1884. године о неким пројектима за бе-

оградке кеј, које су израдили странци и по којима би наш кеј био а la Пешта. То је мишљење штампано у I-вој књизи Београдски општински послови од 1884. г. а на стр. 100. до 107. У томе мишљењу вали се између осталог ово:

„Треба само помислити да су велике трговачке вароши као Берлин, Данциг Кенигсберг, Хамбург, Бремен, Антверпен и Амстердам најпре и за много година служиле се дрвеним кејовима и тек, у најновије доба, замењују их каменима“.

Ово није напомињао стручњак Србин, већ стручњак, странац немац по народности.

При изради пројекта за ке, који је у Београду израђен, вођен је рачун о економској снази београдске општине, а страни експерти одбацују тај пројекат и предлажу много скупији ке — који се неће моћи рентирати.

Господе, тражи се од београд. општине да што пре изврши канализацију, ке и антроте и довикује јој се: да ће Београд пропасти ако се то не учини одмах и да ћемо доживети да Земун претекне Београд и т. подобно. Указује нам се претом на Пешту и хтело би се да и Београд буде бар мала Пешта. Али, сви ти, који тако пишу и причају заборављају да је Пешту подигла цела Мађарска и да онај Словак, који нема ни довољно хлеба да једе, и овај сиромашак из Баната кога вода сваке године плави, а не сама пештанска општина.

Истина, Београд треба и сам да ради да се трговина у њему концентрише и подигне, али на првом месту дужност је државе да на томе ради, да подигне антроте, па шта више, да нас и у грађењу кеа помогне. А надлежни фактори треба да воде рачуна о томе да је концентрирана трговина у престоници, моћ која много вреди и да она преставља снагу и моћ целе земље па не треба да товаре ради тога на београд. општ. све могуће терете, да већ грца под њима. Непрестано нам се за пример истиче Земун и вели се како нас је и та мађарска паланка претекла.

Али треба знати, да држава Мађарска подиже и ту малу паланку а држава српска неће ни своју престоницу довољно да помогне у њеном модернизирању већ тражи и оно мало општинске утрине да јој се бесплатно уступи да подиже касарне, а општини како Бог да! Земунски кеј је саграђен, и какав је да је, он чини Земуну врло добре услуге. И ми смо могли такав ке да направимо, јест али треба да дођу странци да нас они усреће; а ако то чекамо остаће још дуго и дуго овако као што је.

Међу тим новац за земунске дала је држава и то без камате, а сви су изгледили да се тај новац неће ни вратити. Ко ми неверује да је тако нека пита, па ће се уверити, да земунска општина није ни 10 пара на ке потрошила, него је потребна сума дата из нарочитих фондова.

(продужите се.)

О Г Л А С

У вароши Крушевцу, као сваке тако и ове године, држаће се тродневни панађур о „Видову-дне“ 15, 16. и 17. Јуна ове године, на коме ће се продавати стока и сви ово-земаљски производи.

Јавља се ово трговачком свету, ради знања.

Из канцеларије Суда општине града Крушевца, 1. Јуна 1898. год. Р.М. 633 у Крушевцу.

ТАКСЕ ЗА ИЗНОШЕЊЕ БУБРЕТА

За квартове: Савамалски, Теразијски, Варошки и Врчарски

1. Од собе и кухиње или мањег дуђана са собом — — — — — 0-25 д.
2. Од две или три собе са кухињом или већег дуђана са магазином — — — — — 0-70 д.
3. Од четири или више соба са кухињом, од кафане са кухињом, од гостионице са кухињом без штале — — — — — 1-50 д.